

Orgona-sípok

Ott még azért nem tartunk, hogy nagy család lakik a nagy házban, kis család a kicsiben. Aki Tombáczékat keresi Domaszéken, bátran induljon neki a kisvasút mellett a nagy határnak, nem fog eltévedni.

Megyünk, csak megyünk — jó lenne már kérdezni! De felel a tanya kérdés nélkül is. Most húzzák föl a redőnyt az egyik oldalán. Ha a Tombácz családnak faredőnyös háza lenne, nem 11-kor húznák föl: menjünk tovább!

Ez talán? Nagy ház, nagy kutyával, be se nézzünk! Emezt? Autó járja az udvarát, tele van csapással. Miből vennék ott a kocsi, ahol kilenc gyerek kéri — vagy kérte — a reggelit, ebédet, vacsorát, kis ruhát, nagy ruhát, kereső kéz meg csak annyi, amennyi egy kabátba belefér. Hanem ott, a szülő között van egy ház. Fehér a fala, öreg is, az ereszet alját meg úgy nyújtották meg, mintha szárnya nőtt volna. Itt álljunk meg!

Van már két hónapja, vagy több is, hogy ilyen nagy családnál jártam. Annyi ivódott belém azóta — tudtam róla azelőtt is —, hogy akinek kicsi a baba, nagy a panaszja annak. Kicsi tűznek nagy a füstje. Hogy most így, hogy most úgy. Emberi joga mindenkiné, hogy annyit panaszkodjon, amennyire hallgatót talál, különben is mindenki maga érzi a baját. Várom, csak várom, mikor sóhajtja el magát Tombácz Vincéné. Elragódhatnánk rajta újévig, mekkora sóhajtás jöhet kilenc gyerek után, de várni ne várjunk addig. Kérdeztem én mindent, kaptam is rá választ, csak panasszal nem sózták meg egyiket sem.

Itt megint oldalra kell fordulnunk egy-két mondatra. Milyen lehet az, aki nem panaszkodik? Odaül az újságíró elé, és mondja, megállás nélkül, hogy neki milyen jól megy a sora? Dehogy ül. Most locsolta tele karikával a szoba földjét — fenébe ütött konzervdobozból lehet csak ilyen szép karikákkal beszentelni — azt muszáj söpörni. Ha megszárad, fölszál a por. Ennélfogva azt mondja Tombáczné, ott a személyi igazolványa, írjam ki abból, mikor született. Annál szebben ő se tudná elmondani.

Hát akkor kezdjük! Irén az első. 1950-ben született. 1952-ben jött a Rózsi, 1953-ban a Piroska, 1956-ban Gézának kellett nevet keresni a naptárból, egy év múl-

va Ferkónak, 1958-ban a Zolinak. A 60-as évek elejére maradt a Vince — a Vincike — utána a Jenő és 1966-ban Anna — a Pancsi. Újra kipipálók minden nevet, ki ne maradjon valaki. Szép sor, megvan mind a kilenc. Szorosan egymás mellett, mint a nagy orgona sípjai.

— Hogyan éltek?
— Elég jól. Nem volt semmi baj. Ha eddig nem volt, talán ezután sem lesz.

— Miből éltek?
— Dolgozott az uram. Bent Szegeden, a hangszergyárban. Portás volt, mert az újait eldarabolta a gép.

— A sok pénz is kevés lett volna ide. A portások nem a fizetésükről híresek.

— 1400-at kerestek, most ment ayugdíjba.

Kilenc gyerek, két felnőtt — mennyi is jut egy emberre?

— És a családi pótlék. Megértünk belőle.

Közbeszólnék, hogy ne szépítsük a világot, ha nem tudnánk, hogy sóprával csak a szobát-konyhát lehet szépíteni. Ritkán mondanak onnan kirakatba való szép szavakat.

— Ruhát is vettem belőle. Egyszer az egyiknek, másszor a másiknak.

— A ház?

— Már a miénk. Összedült, amellyikbe azelőtt laktunk. Vettünk föl kölcsönt, megvettük. Tizenötezer forint. Minden fillér el van intézve belőle.

Túl vannak a nehezen Tombáczék. A Ferkó bezárólag mind dolgozik már. A három lány asszony, a két fiú hazahozza a fizetést. Jön éppen a Géza.

— Hol dolgozik?

— A textilben. Kapkodom, hozom-viszem az orsót.

— Fizetséget?

— Kétezer forint.

— Mi lesz vele?

— Mi lenne? Hozom haza.

Hangosan gondolom, hány egyívású gyerekkel dolgozhat, aki mind ura a pénzének.

— Inkább ők irigykednek énám. Ott a fizetés, két napig, háromig van is pénzük. Aztán kérének a kölcsönt. Én nem tudom, hova lehet annyi pénzt olyan hamar elkölteni. Amennyi nekem kell, annyi még mindig volt.

— Szakma kellett volna. Miért nem tanult?

— A pénz jobban kellett.

— Merre járt az országban?

— Az ásványi erdő van legmesszebb. Ott voltam.

A kis Vince az első, aki Pécsre is eljutott. Szokatlan volt a vonat, beteg lett tőle egy hétig.

— Géza! Ha sok pénz lenne, mit venne?

— Építenék egy olyan szép házat, de olyant, hogy a világ olyant még nem látott.

— Autó?

— Még hamarabb lenne. Megnézném, milyen a világ közelebről nézve.

Megszólal az anyjuk: — Mondják már, rakjunk össze egy kocsi. Ha abból vágni is lehetne, meg harapni is, össze is raknánk. Van a szomszédban egy eladó dísznő, 350 kilós, azt akarjuk megvenni. Kettejüknek talán kabátja is futja karácsonykor.

— Villany?

— Jár már kint a tanyán, egy-két szegényembert került csak el.

— Ha ideér?

— Csak megkérjük, nézzen be hozzánk is.

Géza tüsténkedik megint, az anyja csendesebbre fogja:

— Az a kérdés, ad-e rá pénzt a Veronka nénéd.

— Valami jótévő?

— A bankos. Pénztáros a banknál. Vettük a házat, oda mentünk. Mentek férjhez a lányok, oda mentünk. Jön a villany, megint oda megyünk. De adósok nem vagyunk.

Mondom, nincsen panasz. Pedig lehetne. Nyugdíjba ment az ember, kezdi az orvoshoz menő utat járni. Kilenc szép ágat hajtott Tombáczné, most mondja az orvos: — Ne féljen, Tombácz néni, én meggyógyítom. Csak sokáig tart, igen sokáig.

— Tombácz néni! Melyik gyerek a legkedvesebb?

— A kilencből kilenc. A kicsiknek jobb, mert őket már a nagyobbak is szeretik. Jön valamilyik, cukrot mindig hoz. Minálunk csak egy törvény van. Aki szépen akar járni, aki meg akar élni, annak dolgozni kell.

— Ot kilométerrel, arrébb hallom: — A Tombácz gyerekek? Nagyon szeretik a munkát.

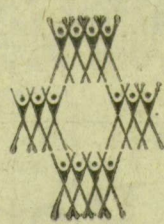
Bent a városban senki nem mondaná se Gézára, se Ferkóra, hogy kilencen álltak sorba ruháért.

Tegyünk hozzá még egy-két szót! Annyira minden jó egy nagy családban, hogy rózsaszínűre lehet festeni vele az eget? Akinek a második gyereke jött, az mondja: nem igaz, hogy kétszer annyi a gond. Sokszor annyi. Hát a kilenc? Őket ne próbálta volna meg az élet?

Van annyi öröm, nevetés, haragú kacagás egy családban, mint amennyi sóhajtás. Ez a család egysülya. Kényeskedés? Ezt a fogalmat itt magyarázni kéne. Nem ismerik. Nem akarom? Nem ismerik. Ez az élet — ezt ismerik. Megnőnek a gyerekek, a panasza elszáll. Legfőképpen a doktorszava marad. Kemény az élet. Adassék tisztelet a családnak. A nagy családnak nagy tisztelet.

HORVÁTH DEZSŐ

Az egyeztetés művészete

Mottó. Ezt a pályát szeretni kell, rettenetesen szeretni. Másokban szenvedés a színész élete.

Szereposztás. Gémesi Imre és Tóth Irén 1951-ben kötöttek házasságot Szegeden. Messziről érkeztek. Tóth Irén Pestről került ide első férjével, akit színészként szerződtettek 1945-ben az országban először talpraállt vidéki társulathoz. A főváros romokban hevert, Szeged a temérdek gond dacára oázist ígért a háborút túlélőknek, a munka, a játék lehetősége olyan ráadás volt, hogy önfeláldozó lelkességgel csatlakoztak. Ennivalóért ügyeskedve, petróleumlámpa fényénél próbálták az operát, Tóth Irén a kórusban. Gémesi Imre pár évvel később, 1949-ben, a vidéki színházak államosításakor telepedett le a városban. Már 1941-ben ideszereződött Marosvásárhelyről, közbeszólt a katonaság, a háború, a hadifogság, budapesti és vidéki társulatoknál játszott, rendezett. Amikor leszerződött Szegedre, éppen feloszlott az Opera. Tóth Irén és néhány lelkes énekes azonban nem távozott: Rajz János rendezésével, Paulusz Elemér dirigálásával összehozták egy Offenbach-operettet, ezzel járták az ötvenes évek elején a környező falvakat.

Csak a szépre... Ez volt a legnehezebb időszak. Alბérletben született az első gyerek, hat év alatt hatszor költöztek, közben megszületett a második. Az anya hat hetet töltött otthon a szülés előtt, hatot utána. Két házínit fogadtak, egyet nappalra, egyet estére, tíz évig ráment az asszony teljes keresete. Amiért csak a szépre emlékeznek: a státuszrendszer bevezetésével megszűnt a létbizonytalanság. A legutolsó társbérlet másfél évtizedre nyúlt, baráti légkörben, segítőkész emberek között. Két éve kaptak lakást, de a gyerekek már nincsenek otthon.

— A gyerekeket nem kényeztetjük el, fiam érettségire kapta az első öltönyét. De azt a szellemi táplálékot, amit színészcsalád adhat, nyugodt lelkiismerettel mondhatom, megkapták.

Család és színház. Nem a legsimulékonyabb fogalmak, a színészcsaládi fészke: tűzfészkek. Thália papjai és papnői sorsát csak ritkán fűzik tartósan össze a párkák. Ezért aztán a közvélemény úgy könyveli el a huzamosabb színészházasságokat: példás családi életűek. Előfordul, hogy tényleg így van. Tóth Irén érveit meggyőzően hangzanak:

— Fiatal, pályakezdő színésznőnek luxus a család. Ha színészhez megy, nehezebben mozdulnak, gyereket szülni pedig egyenlő a művészi célok, álmok kockáztatásával.

Kicentíroz logikával érthetetlen mégis, hogy egy asszony, aki fővállalta és eljátszotta színpadi szerepei mellett a feleségét és családayaét, úgy él-hal a közösségért (amire ugyan rátette az életét), hogy marad ereje odaállni a társadalmi posztok egész garmadára. Tóth Irén 25 éve dolgozik a színház szakszervezeti bizottságának vezetőségében (társadalmi munkával parkettázták annak idején a társalgót is), a gyerekek iskolájában szülői munkaközösségi elnök, odahaza a környék háztömb-lakóbizottságának elnökhelyettese. Bő másfél évtizede párttag. Együtt léptek be férjével, 1957-ben.

A színház is agitáció, de a közvetlenebb politikai munka sem idegen Gémesi Imrétől. Eljárat a falvakba versekkel is, jó szóval is segíteni a tévészervezők, még az ötvenes években. Am, ahogy fordult az idő, s a színházi brigádok alakítottak, hogy Tóth Béla műsorai-val a kultúra, a művészet misszionáriusai munkásszállásokon, tanyákon teremtsenek pódiumot — velük tartott ő is. Kétszer kapta meg érte a szakszervezet Juhász Gyula-díját.

A munka öli az időt. Úgy elszaladt ez a negyedszázad, mintha tegnap kezdődött volna. A temérdek munka, a napi gürcölés helyén ma az emlékek csak a küzdelem szépségéről, romantikájáról valának. Gémesi Imre öt-hat szerepet játszott el húsz-huszonöt-ször évente. Ha ezt beszorozzuk az évek számával, több mint háromezer este, jelmezbe öltözött. Feleségének repertoárja vagy hatvan opera — huszonkilencedik szezonját tölti Szegeden, megszakítás nélkül.

Gémesi Imre a próza-, Tóth Irén az operai kórus legrégebbi tagja. Az egyetlen művészpár a színházban. Nem farszító ennyi időt ismerős arcok között tölteni, a szüntelen megújulás színésznek kötelező izgalmaival? A költői kérdésre prózai választ ad Gémesi Imre:

— Ha elmegyek valahová, nem biztos, kell az asszony is ott, ha az asszony megy, én lehetek fölösleges, de a költözés is egy év, meg aztán — már nem aktuális. Nagyon jó itt nekünk. Ahhoz, hogy ideöregedjünk, jókora szerencse segített bennünket, és a színészetben kevés fontosabb van a szerencsénél.

NIKOLÉNYI ISTVÁN